

BÜYÜK GÜÇ OLMA İDDİASINDAKİ RUSYA'NIN AFRİKA POLİTİKASI

AFRICA POLICY OF RUSSIA CLAIMING TO BECOME A GREAT POWER

Mustafa ÜREN* & Saffet AKKAYA**

ÖZ

I. Petro'dan miras kalan büyük güç olma ideali, Rus dış politikasının esasını oluşturmaktadır. Ülkede rejimler değişse de Rus yönetimlerinin büyük güç olma ideali hiç değişmemektedir. Putin'in işbaşına gelmesiyle Rusya, ülke içinde ve yakın çevresinde gücünü pekiştirdikten sonra büyük güç olma idealine geri dönmüştür. Bu dönüşte, konjonktürel gelişmelerin yanında NATO'nun doğuya genişlemesinin etkisi büyüktür. Rusya'nın tepki olarak Gürcistan ve Ukrayna'ya müdahalelerinin etkileri devam etmektedir. Özellikle Mart 2014'te Kırım'ı ilhakının ardından Batı'nın siyasi ve ekonomik yaptırımlarından kurtulmak amacıyla başlattığı girişimleri, Rusya'nın Afrika'ya yönelişiyle sonuçlanmıştır. Son olarak 24 Şubat 2022'de Ukrayna'yı müdahale kararının bu yönelişi hızlandırdığı söylenebilir. Bu dönemde Afrika'daki jeopolitik ortamın dengeleyici bir güce ihtiyaç duyması, Rusya'ya avantaj sağlamıştır. Batı'dan (ABD ve AB) sonra Çin için de bölgede sömürgeci algısının güçlenmeye başlamasıyla, Rusya'nın bu avantajdan yararlanması, gücüne, bölgede takip edeceği stratejiye ve dış politika vasıtalarının etkinliğine bağlıdır. Rusya'nın bölge

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, muren4410@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5662-3248>

** Dr. Öğr. Üyesi, Çağ Üniv., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Mersin, Türkiye, saffetakkaya@cag.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2902-0702>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 25.06.2024

Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 28.08.2024

ülkelerinin siyasi, ekonomik ve güvenlik sorunlarının çözümüne yardımcı olması, kıtadaki ilişkilerinin gelişmesinde belirleyici olacaktır. Bu yöndeki beklentileri bilerek hareket etmesi, diğer büyük güçlerle rekabetinde kazanan tarafta olmasını sağlayacaktır. Rekabette istediği sonuçları elde etmesi ise, büyük güç hayalinin gerçekleşmesiyle sonuçlanabilecektir. Bu genel esaslar çerçevesinde çalışmanın amacı, Rusya'nın bu konudaki niyetiyle kapasitesi arasındaki uyumun ortaya konulması ve bölgede yaratacağı etkinin belirlenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Büyük Güç, Afrika, Batı, Çin.

ABSTRACT

The goal of being a great power inherited from Peter I has become one of the keystones of Russian foreign policy. Even though regimes in the country change, the ambition of Russian administrations to be a great power has never changed. With Putin coming to power after the Cold War, Russia reoriented to its ideal of being great power after consolidating its power status within the country and in its near abroad. In addition to some conjunctural developments, NATO's expansion to the east has a great impact on this return. In this regard, the effects of Russia's interventions in Georgia and Ukraine as a reaction have still been ongoing. Particularly after the annexation of Crimea in March 2014, Russia's attempts to get rid of Western political and economic sanctions caused Russia to focus on Africa. Finally, the decision to intervene Ukraine on February 24, 2022, accelerated this trend. During this period, that the geopolitical environment in Africa required a balancing power was a great advantage for Russia. After the West (USA and EU), the strengthening of the colonialist perception in the region also for China forms the basis of this advantage. Russia's ability to benefit from this advantage depends on its power, on its the regional strategy, and the effectiveness of the foreign policy tools to be utilized. In this regard, Russia's assistance in solving the political, economic, and security-related issues of the the region will be decisive in the development of its relations on the continent. Being aware of the expectations of others will enable Russia to be on the

winning side in the competition with other great powers. Achieving the results she desires in the competition may result in the realization of his dream of being a great power. The purpose of the study within the framework of these general principles is to reveal the harmony between Russia's intention and capacity on this issue and to determine the regional impact it will create.

Keywords: Russia, Great Power, Africa, The West, China.

GİRİŞ

Rusya'nın büyük güç olma ideali, I. Petro döneminde başlayan ve günümüze kadar devam eden bir olgudur. Dünya ekonomik sistemiyle bütünleşmeyi ve bunun için de sıcak denizlere kesintisiz ulaşılabilmeyi öngören idealin önündeki engel, genelde Türkiye özelde ise Türk Boğazlarıdır. Rus Çarlığı bu konudaki hedefine ulaşmadan siyasi ömrünü tamamlamış, ancak II. Dünya Savaşı sonunda bir anda büyük güç haline gelen halefi Sovyetler Birliği (SSCB) aynı idealin peşini bırakmamıştır. Bu dönemde küresel güç rekabetine dahil olan SSCB, etki sahasını önce Ortadoğu'ya, ardından da Afrika'ya yaymayı hedefleyen bir strateji (Doğan ve Yalçınkaya, 2023: 210) takip etmiştir.

Soğuk Savaş neticesinde dağılan SSCB'nin halefi olan Rusya ya da resmi adıyla Rusya Federasyonu, bir yandan sınırları içinde siyasi yapısını tahkim ederken, diğer yandan da NATO ve AB'nin doğuya doğru genişlemesi ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Rusya, yakın çevresindeki Batı genişlemesine önce Gürcistan ve Ukrayna'da askeri müdahalelerle karşılık vermiş ve ardından selefi SSCB gibi Ortadoğu ve Afrika'ya açılım sürecini başlatmıştır.

Rusya'nın yeni hamlesi bölgede yaratacağı etkiye dair tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Tartışmalar, genel olarak Rusya'nın ekonomik gücünün bölgedeki rekabet için yeterli olup olmadığı ve sahip olduğu dış politika vasıtalarının bölgede kendisine üstünlük sağlayıp sağlamayacağı soruları üzerine odaklanmaktadır. Bu genel çerçevede çalışmanın amacı, Rusya'nın Afrika'ya yönelik niyetini gerçekleştirme potansiyeline sahip olup olmadığının ortaya konulmasıdır. Bunun için önce Afrika'daki jeopolitik ortam tanıtılacak ve bu ortam içinde Rusya'nın Afrika'ya açılımında etkili olan faktörler açıklığa kavuşturulacaktır. Ardında da bölgesel politikasına uygun olarak hedeflerine ulaşabilmek amacıyla geliştirdiği siyasi, ekonomik ve askeri ilişkileri incelenecektir.

Çalışmanın metodolojisine uygun olarak yapılan literatür taramasında, Batılı ve Afrikalı bazı uzmanların Rusya'nın Afrika'ya yönelişini gözlem altına aldıkları görülmektedir. Söz konusu gözlemlerin Rusya'nın bölgede yarattığı etkiye bağlı olarak artması dikkat çekicidir. Aynı durum, bir dereceye kadar Rus akademisyası ve düşünce kuruluşları için de geçerlidir. Tarafların bu konuya gösterdikleri ilginin yoğunluğu, yaptıkları yayınlardan rahatlıkla anlaşılabilir. Türk akademisyen ve uzmanlarının da Afrika'ya ilgileri her geçen gün artmaktadır. Ancak artan bu ilgi içinde Rusya üzerine yapılan inceleme ve araştırmaların payı oldukça düşüktür. Türkiye'nin Afrika'ya açılımının giderek genişlediği göz önünde bulundurulduğunda, bölgeye yönelik planlamalarda AB, ABD ve Çin hakkında olduğu kadar Rusya hakkında da doğru ve güncel bilgilere ihtiyaç duyulması doğaldır. Zaten bölge çalışmalarının asıl amacı, söz konusu bilgi ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Dolayısıyla bu çalışma ile hem bölge araştırmalarına katkıda bulunulması hem de Rusya hakkında bilgi eksikliğinin giderilmesi planlanmıştır.

1. AFRIKA'DAKİ JEOPOLİTİK ORTAM VE RUSYA'NIN BÖLGEYE GERİ DÖNÜŞÜ

Uluslararası siyasi sistemde yükselişini devam ettirmek isteyen bölgesel ve küresel güçler, siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında nüfuzlarını arttırabilmek için rekabet ederek değişen güç dinamiklerine katkıda bulunurlar. Son dönemde Afrika, bu tür stratejik gayretlerin sahnelendiği kilit alanlardan biri haline gelmiştir. Uzun süre küresel güç merkezi Avrupa'nın sömürgesi olan Afrika, II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan 'dekolonizasyon' süreci neticesinde bugünkü siyasi görünümüne kavuşmuştur. Bu dönüşüm aşamasında kıta, ABD ve SSCB arasında küresel rekabet alanı haline gelmiştir (Boztaş, 2014: 156).

Büyük güçlerin Afrika'daki rekabetini tetikleyen ve bunun devamlılığını sağlayan bölgenin jeopolitik önemidir. Jakub J. Grygiel (2006: 22)'e göre, bir bölgenin jeopolitik öneminin belirlenmesinde, doğal kaynakların dağılımıyla birlikte ulaştırma hatları ya da ticaret yollarının konumu etkili olmaktadır. Yaklaşık 1.4 milyar nüfusuyla (Abramova, 2023: 11) dünyanın ikinci büyük kıtası konumunda yer alan Afrika, zengin doğal kaynaklara sahip olmasıyla ön plana çıkmaktadır. Rezervler açısından bakıldığında, dünyadaki bakırın %97'si, koltanın %80'i, kobaltın %50'si, altının %57'si, demirin %20'si, uranyum ve fosfatın %23'ü, magnezyumun %32'si, vanadyumun %41'i, platinyumun %49'u, elmasın %60'ı ve petrolün ise %14'ü Afrika'da bulunmaktadır (Bassou, 2017: 2). Zengin doğal kaynaklarının yanında sömürge geçmişi, Avrupa'ya yakınlığı ve BM Genel Kurulu'nda 54 oya sahip olması (Siegle, 2021a: 81), uluslararası sistem içinde kıtayı özel bir konuma yerleştirmektedir. Bunlara ilave olarak

Afrika, kıta güneyi ve Akdeniz'den geçen stratejik su yollarını doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Pasifik ve Atlas okyanuslarını birbirine bağlayan Süveyş Kanalı'na ev sahipliği yapması, uluslararası sistemde Afrika ve Mısır'a özel bir avantaj sağlamaktadır. Tarihsel süreçte Rusya'nın Kuzey ve Kuzeydoğu Afrika üzerinde söz sahibi olma niyetinin (Lindén, 2023: 1) altında bölgenin bahse konu jeostratejik önemi bulunmaktadır. Bu nedenle Libya'da askeri bir üs elde etmesi, her zaman öncelikli hedefi olmuştur. Bunu yapması halinde, Akdeniz vasıtasıyla ABD ve AB'ye meydan okuyabileceğine inanmaktadır (Chegraoui, Lyammouri ve Skah, 2020: 12). Diğer taraftan Rusya'nın Afrika Boynuzu'nda sürekli varlık kazanması ise, Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Basra Körfezi'ne yönelik güç gösterisi için bir sıçrama tahtasına sahip olması anlamına gelmektedir (Bartosiewicz, 2023: 2).

Afrikalı halkların sahip olduğu jeoekonomik avantajlardan tam olarak yararlandığı söylenemez. Bu alandaki eksikliğin temel sebebi, kıtasal ve bölgesel ölçekteki örgütlenmesinin yetersiz olmasıdır. Kıtadaki en büyük siyasal yapılanma, 1963'te kurulan Afrika Birliği Örgütü'dür. Bu örgüt değişim sürecini 2002'de tamamlayarak siyasi varlığını Afrika Birliği (*African Union*) ismiyle devam ettirmektedir (Arslan ve Karagül, 2014: 63). Afrika Birliği'nin (AfB) dönüşümüne bağlı olarak Temmuz 2002'de kabul edilen protokol ile 'Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi' tesis edilmiştir. Bölgesel çatışmaların önlenmesi, çözülmesi ve yönetimini amaçlayan söz konusu mimariye ait sekiz örgüt, AfB ile birlikte faaliyet göstermektedir. AfB ve alt bölgeler arasındaki ilişkiler hiyerarşik değil karşılıklı destek anlayışı içinde yürütülmektedir (Degterev ve Amuhaya, 2023: 31; Arslan, 2014: 70). ABD ve Avrupa'nın bölgedeki nüfuzunu dengeleyebilmek için AfB'yi bir vasıta olarak kullanma eğiliminde olan (Stronski, 2019: 3) Rusya'nın hem AfB hem de adı geçen alt bölge örgütlerinde temsilcisi bulunmaktadır (Arkhangelskaya ve Shubin, 2013: 14).

Yakın geçmişinde siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele eden Afrika, 21. yüzyıla ekonomik alanda kayda değer başarılar elde ederek girmiş ve ekonomik büyüme açısından dünyanın en hızlı gelişen bölgelerinden biri olarak öne çıkmıştır. (Kortunov ve Zaiser, 2019: 7). Rus uzmanların hazırladığı rapor sonuçlarına göre, 2019 itibariyle Afrika'nın toplam GSMH'si, son 10 yıl içinde %50 oranında artarak 2.4 trilyon dolara ulaşmıştır. Artışın altında yatan nedenler olarak, Afrika ekonomilerindeki yapısal dönüşüm ve nüfusla bağlantılı faktörler gösterilmektedir (Karaganov vd., 2021: 125). Ancak bu gelişim kıtanın her yerine eşit yansımamaktadır. Aynı rapora göre, Çin'in etkin olduğu ve bu yüzden de en hızlı gelişmenin yaşandığı Doğu'da büyüme oranı %6.3'tür. Diğer gelişme alanı olarak öne çıkan Batı'daki oran ise %4.53'tür. Kuzey ve Güney'deki oranların sırasıyla 2.4 ve 1.9'a düşüş göstermesi, bölgelerdeki

ekonomik sorunların yoğunluğuna işaret etmektedir (Karaganov vd., 2021: 125). Diğer taraftan Afrika ülkeleri arasında ekonomik alanda ortaya çıkan işbirliği anlayışı, geleceğe yönelik iyimser bir beklenti yaratmaktadır. Bu kapsamda 21 Mart 2019'da 54 ülke tarafından imzalanan Afrika Kıtası Serbest Ticaret Anlaşması (AfCFTA), söz konusu beklentinin somut örneğini oluşturmaktadır. AfCFTA'nın Temmuz 2019'dan itibaren yürürlüğe girmesiyle, kıtasal ölçekteki ticaretinin %50'den fazla artması öngörülmektedir (Chkoniya, Kotchofa ve Ezhov, 2019: 12).

Rusya'nın Afrika'ya geri dönüşü, ani bir kararla ortaya çıkan bir gelişme değildir. Genelde Batı ve özelde ABD ile yaşadığı sorunların tetiklediği bir dizi olayların yarattığı bir sonuçtur (Bartosiewicz, 2023: 1). Soğuk Savaş'tan sonra Batı ile yaşadığı sorunlar Rusya'yı, büyük güç olduğu iddiasıyla uluslararası arenada Batı'ya karşı tutum almaya zorlamıştır. Bu kapsamda ilk rahatsızlık duyduğu konu, Batı'nın Avrupa'da doğuya doğru genişlemesidir. Bunun yanında ABD'nin 2000'li yılların başında Afrika'da tek yanlı müdahale ve dayatmalarda bulunması (Giles, 2013: 8) Moskova'da rahatsızlık yaratmıştır. Bu dönemde Rusya'nın Afrika ile ilişkileri, çok kutuplu dünya düzeni konusundaki görüşüne destek elde edebilmek adına kıta ölçeğinde AfB, ülke ölçeğinde ise Güney Afrika ile sınırlı kalmıştır (Stronski, 2019: 3). İlki kadar önemli olan diğeri ise, tüm ikazlarına rağmen ABD'nin Irak'a müdahale kararından vazgeçmemesidir. Bu gelişmenin ardından Ortadoğu'ya geri dönen Rusya, Şubat 2007'deki Münih Güvenlik Konferansı'nda hegemonik güç gibi davranma tutumundan vazgeçmesi konusunda ABD'yi uyarmıştır (Cherif, 2019: 17). Uyarının ardından NATO'nun Nisan 2008 Bükreş Zirvesi'nde Ukrayna ve Gürcistan'ı üyeliğe davet etmesi, Rusya açısından bardağı taşıran son damla olmuştur. Rusya rahatsız olduğu bu gelişmelere, Ağustos 2008'de Gürcistan'a askeri müdahale ve Mart 2014'te Kırım'ı ilhakla karşılık vermiştir (Lanfranchi ve Bruijne, 2022: 7). Kırım ilhakinin ardından Batı'nın siyasi ve ekonomik yaptırımlarına maruz kalan Rusya, Arap Baharı sonrasında rejimi tehlikeye giren Suriye'yi koruma altına almıştır. Aslında bu koruma sadece Ortadoğu'da değil diğer bölgelerde de Rusya ile işbirliği için teşvik edici bir etki yaratmıştır (Borshchevskaya, 2019: 62). Dimitri Trenin (2018: 62)'e göre de Rusya'nın bu konudaki askeri destek kararını, sadece Suriye ve Ortadoğu ile sınırlamak eksik bir bakış açısıdır. Söz konusu karar onun küresel hedeflerine yönelik atılan adımlardan birini oluşturmaktadır. Bir bakıma bu hamlesiyle paralel olarak tıpkı selefi SSCB'nin dekolonizasyon döneminde yaptığı gibi küresel hedefleri doğrultusunda Afrika'ya açılım sürecini başlatmıştır. Rusya'nın 24 Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgal kararı, bu süreci hızlandırmış ve buna bağlı olarak sürecin daha fazla sorgulanmasına neden olmuştur.

2. RUSYA'NIN AFRIKA POLİTİKASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Putin'in liderliğindeki Rusya, bölgesel ve küresel ilişkilerini 'büyük stratejisi' çerçevesinde planlamakta ve uygulamaya koymaktadır. Söz konusu büyük stratejisinin üç motivasyon kaynağı bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla küresel siyasette söz sahibi olma, genelde Slav özelde ise Rus kimliğinin korunması ve ABD'nin küresel gücünün sınırlandırılmasıdır (Lamoreaux, 2019: 1). Aslında Afrika'ya açılımı, bahse konu üç motivasyon kaynağından beslenen büyük stratejisinin bir parçasıdır. Bu stratejinin üç hedefi bulunmaktadır. İlki, Rusya'nın eski Sovyet ülkeleri üzerindeki nüfuzunun geri kazanılması ve güvence altına alınmasıdır. İkincisi, uluslararası sistemde yeniden 'büyük güç' olarak tanınmasıdır. Sonuncusu ise, küresel ve bölgesel ölçekte güvenilir bir aktör, ağırlığı olan bir güç ve başarılı bir arabulucu olarak kabul edilmesidir (Peterson, 2019: v). Bu manada Afrika'ya açılımı, ikinci ve üçüncü hedeflere ulaşılabilmesi açısından Rus dış politikasına önemli katkılarda bulunabilir.

Rusya'nın Afrika'daki hedeflerine ulaşabilmesi, öncelikle geçmişten kalan miras ile bölgesel ve küresel dinamiklerin doğru okunmasına bağlıdır. Bu konuda rasyonel bir bölgesel tutum belirlenebilmesi için bazı faktörlerin göz önünde bulundurulması önemlidir. Bunlardan ilki, Batılı aktörlere karşı Rusya'yı avantajlı hale getiren Afrika'da sömürgecilik geçmişinin bulunmamasıdır. Rusya hem Çarlık hem de Sovyet rejimleri döneminde bölgeyle siyasi, ekonomik ve askeri ilişkiler kurmuştur. Ancak bu ilişkiler hiçbir zaman sömürgeci bir yapıya dönüşmemiştir (Cherif, 2019: 13). Daha da önemlisi, SSCB bölgede ABD'ye karşı rekabet ettiği dönemde ideolojik yaklaşımının da bir gereği olarak 'sömürge karşıtı' bir tutum sergilemiştir (Arkhangelskaya ve Shubin, 2013: 6). Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, bölgeyi ziyaretlerinde bu konuya vurgu yapmaya özen göstermektedirler (Mishra, 2023: 3). Ayrıca Afrika ülkeleri arasında Çin'in bölgede yürüttüğü politikasına bağlı olarak son dönemde ortaya çıkan "Yeni Sömürgecilik" tehdidinden kaynaklanan korku (Kortunov ve Zaiser, 2019: 6), geçmişin bıraktığı bu olumlu miras nedeniyle Rusya'yı dengeleyici unsur olarak ön plana çıkarmaktadır. İkincisi, SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya'nın bölgeye yönelik takip ettiği politikayla bağlantılıdır. Geçiş döneminin başlangıcında tamamen ülke içine odaklanan Rusya, Soğuk Savaş döneminden farklı bir şekilde küresel güneyi ve Afrika'yı unutan bir tutum içine girmiştir (Arkhangelskaya ve Shubin, 2013: 6). Yine ayrılış esnasında Mısır, Cezayir, Nijerya ve Gine'de inşaat halindeki projelerin yarıda bırakılması, bölge halklarının hafızalarında hala tazeliğini korumaktadır (Aktaş ve Daban, 2019: 135). Bu nedenle bölge ülkeleri, tek kutuplu yeni sistemin lideri ABD'nin dayatmalarına boyun eğmek zorunda kalmıştır. Rusya'nın bölgeyi unutması ve ilgisiz kalması, bölgedeki ortaklarını yüzüstü

birakma gibi olumsuz bir algı yaratmıştır. Bölge ülkeleri açısından zor geçen bu dönemin geriye bıraktığı kötü miras, Rusya'nın hanesine dezavantaj olarak yazılmıştır. Üçüncüsü, Rusya'nın selefının Soğuk Savaş dönemindeki müttefiklerini yeni dönemde ABD'ye karşı koruma konusunda yetersiz kalmasıdır. Batı'ya karşı Sovyetlerle işbirliğini tercih eden Saddam ve Kaddafi'nin hem iktidarlarını hem de hayatlarını kaybetmeleri, Rusya'nın uluslararası arenadaki güvenilirliğine ciddi gölge düşürmüştür. Sonuncusu ise, bölgedeki rekabete dahil olan aktör sayısının artmasıdır. Geçen süre zarfında bölgeye sadece Çin değil Japonya, Hindistan, Türkiye ve İsrail gibi yeni aktörler gelmiştir. Bu gelişmenin Rusya'nın bölgedeki faaliyetlerini daha da zorlaştıracağından kuşku yoktur. Zira Irina Abramova ve Leonid Fituni (2022: 570)'ye göre, ABD ve AB, Rusya ve Çin'i rakip olarak görürken; diğerlerini, şartlara göre işbirliği yapma kapasitesi yüksek aktörler olarak kabul etmektedirler.

Sıralanan rakipler arasında Çin özel bir konuma sahiptir. Rusya'nın bölgeden uzak kaldığı dönem içinde Asya'da birlikte hareket ettiği Çin, aşamalı bir şekilde Afrika'ya nüfuz etmiştir (Abramova ve Fituni, 2022: 571). Özellikle Afrika ülkeleri ve Çin arasındaki ekonomik ilişkiler, söz konusu nüfuzun boyutunu açıkça ortaya kaymaktadır. Örneğin Afrika ile ilişkilerini 2000 yılında Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nu (FOCAC) kurarak kurumsal bir yapıya kavuşturan Çin, 2006'da kabul edilen 'Afrika Eylem Planı' ile kıtanın kalkınmasına yardım edecek yatırımlar için somut bir yol haritası oluşturmuştur (Boztaş, 2014: 160). Bunun neticesinde Afrika ile ticaret hacmi 2000'de 10 milyar dolar (Arslan, 2018: 133) iken, 2018'de 204 milyar dolara (Chegraoui, Lyammouri ve Skah, 2020: 8) yükselmiştir. En son rakam ise, 2022 itibarıyla 282 milyar dolardır (Houdaigui, 2023: 151). Ancak Çin'in Afrika'daki nüfuzunun giderek artması, Çin hegemonyasına dönüşebilir mi endişesine yol açmaktadır. Bu nedenle bölge ülkeleri, Rusya'nın kıtaya geri dönüşünü olumlu karşılamaktadır (Kalika, 2019: 10). Rus yönetimi gerek küresel gerekse bölgesel değerlendirmelerinde Çin için tehdit ifadesini kullanmaktan kaçınmaktadırlar. Yani Çin, küresel ilişkilerde olduğu gibi bölgesel ilişkilerde de rakip olarak görülmemektedir (Borshchevskaya, 2019: 66). Ayrıca Afrika'da işbirliği için ne Çin ne de Rusya bir talepte bulunmuştur. Bölgede taraflar arasında işbirliği yapılması konusunda, uzmanların görüşleri de farklıdır. Evelina Bonnier ve Jakob Hedenskog (2020: 59)'a göre; Amerikan karşıtlığı konusunda çıkarları örtüşen iki aktörün işbirliği yapmaları mümkündür. Buna karşılık Rusya Bilimler Akademisi'ne bağlı faaliyette bulunan Afrika Çalışmaları Enstitüsü Başkanı Irina Abramova, Moskova'nın Pekin'in Afrika'daki faaliyetlerini sınırlandırması ve bölge ülkelerine bir Rus alternatifi sunmasının daha uygun olacağını

düşünmektedir (Kalika, 2019: 17). Sonuçta taraflar arasında niyet beyanı yapılmadığı sürece, işbirliği konusundaki belirsizlik devam edecektir. Çin, bölgede Rusya'ya nazaran avantajlı konumdadır. Ancak Çin-Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerde; kazanan Çin, kaybeden ise bölge ülkeleridir. Geline nokta 21 Afrika ülkesi, IMF verilerine göre borç kriziyle karşı karşıyadır (Usman, ve Xiaoyang, 2024: 5). Ortaya çıkan bu olumsuz sonuç, Çin'in Afrika'daki sömürgeci algısının giderek güçlenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu gelişmeler Rusya'nın bölgedeki cazibesini arttırırken (Marten, 2019: 157), tam aksine Çin'in bölgedeki konumuna gölge düşürmektedir.

Rusya'nın NATO'nun genişlemesine sert tepki göstermesiyle başlayan jeopolitik ilgi alanındaki genişlemesinin Afrika'yı da içine alması, belirli dönemlerde güncellemesi yapılan "Dış Politika Konsepti"ndeki değişimlerden de rahatlıkla izlenebilmektedir. Afrika'ya açılımdan önce hazırlanan 2013 tarihli dokümanda Afrika'ya sadece bir paragraf ayrılmıştır (Bonnier and Hedenskog, 2020: 40). Bu durum bölgedeki diplomatik varlığıyla da uyumludur. Geri çekilme kararıyla birlikte bölgede dokuz büyükelçilik ve üç konsolosluk kapatılmışken, hizmete devam edenlerdeki personel sayıları azaltılmıştır. Yine devletin kurumlarının temsilciliklerine sınırlama getirilmiş ve bazı Rus kültür merkezleri de kapatılmıştır (Fidan ve Aras, 2010: 49). Mart 2023'te yayınlanan son belgede ise, yeni sömürgeciliğe karşı Afrika ülkeleriyle siyasi, ekonomik ve askeri işbirliğine vurgu yapılarak, Afrika ve Avrasya'nın ekonomik potansiyelinin birleştirilmesine önem verildiği belirtilmiştir (MFA, 2023). Afrika'ya ilginin artmasına paralel bir şekilde bölgede yeni temsilciliklerin açılmasının planlanması (Ozerov, 2023: 6), teori ve pratik arasındaki uyumu göstermesi bakımından önemlidir.

3. RUSYA'NIN AFRİKA POLİTİKASI: HEDEFLER, FIRSATLAR VE RİSKLER

Büyük güçlerin Afrika'ya jeostratejik yönelimlerinde, bölgedeki jeopolitik durum belirleyici olmaktadır. Bu aşamada her aktörün tutumu, jeopolitik düşünceler, ekonomik çıkarlar ve ülke içi hesaplar dahilinde şekillenmektedir. Rusya Afrika'ya yönelik tutumunu söz konusu esaslara göre belirlemiş olsa da geri döndüğü andan itibaren bölgenin hassasiyetlerine karşı nispeten daha dikkatli bir tutum sergilemeye çalıştığı görülmektedir. Bu konuda ilk göze çarpan yaklaşımı, Afrika devletlerinin egemenliklerine saygı duyulması ve iç işlerine karışılmaması ilkesine özen göstermesidir (Bonnier ve Hedenskog, 2020: 42). Devlet Başkanı Putin (2023)'in ikinci Rusya-Afrika Zirvesi öncesinde yaptığı resmi açıklamasında, kendi kaderini tayin etme, adalet ve meşru haklarla ilgili

mücadelelerinde Afrikalıların yanında durduklarını, “Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler” prensibine her zaman sıkı sıkıya bağlı kaldıklarını belirtmiştir.

Bu genel esaslar çerçevesinde Rusya'nın Afrika Politikasının üç sütun (Sidiropoulos ve Alden, 2019: 3) üzerine inşa edildiği söylenebilir. İlki, Rus ekonomisinin hem büyümesi hem de daha rekabetçi bir yapıya kavuşabilmesine imkan sağlayabilecek bir şekilde uluslararası ekonomik sistem içinde elverişli bir ortamın yaratılmasıdır. Rusya'ya göre, zengin doğal kaynaklara sahip olan Afrika, Rus ekonomik çıkarları için uygun fırsatlar sunabilir. Bölgeden Rusya'nın ihtiyaç duyduğu doğal kaynaklar temin edilirken, başta savunma sanayi ürünleri olmak üzere bölge Rus malları için bir pazar olarak kullanılabilir (Lanfranchi, ve Bruijne, 2022: 17). Diğeri, Rusya'nın dünyanın her coğrafyasında varlık göstermesinin yanında ciddiye alınmasını gerektiren bir küresel nüfuz merkezi haline getirilmesidir (Karaganov vd., 2021: 125). Bunun için dünyanın çok kutuplu bir yapıya dönüşmesine önem verilmektedir (Blank, 2020: 79). Nitekim Rusya'nın öncülük yaptığı BRICS, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) gibi girişimler, çok kutuplu yapının oluşumuna katkı sağlamaktadırlar (Sidiropoulos ve Alden, 2019: 5). Aslında adı geçen örgütlerin ekonomik ilişkilerdeki başarıları sınırlı olup daha çok lider diplomasiyle sonuç aldıkları gözlenmektedir. Her ne kadar başarısız olsalar bile bu kapsamda Avrasya'da başlatılan çok kutuplu dünya düzeni mücadelesinin uygun koşulları barındıran Afrika'da da sürdürülmemesi için bir neden yoktur. Sonuncusu ise, Batı'nın ekonomik yaptırımlardan kaynaklanan baskısından kurtulmak için siyasi ve ekonomik ilişkilerinin sürekli geliştiği jeopolitik bir ortam yaratmaktır. Aslında yakın çevresinde güvenlik sorunları yaşayan Rusya'nın ilgisini uluslararası ortama yöneltmesini, sadece Batı'nın izolasyonundan kurtulmaya bağlamak doğru bir yaklaşım değildir. Arnaud Kalika (2019: 6)'ya göre, bu yönelimin altında yatan asıl motivasyon kaynağı, geçmiş dönemlerdeki gibi uluslararası statü arayışıdır. Dolayısıyla büyük güç olma iddiası Kremlin'i, baskısını giderek artıran Batı'ya karşı alternatif ortak arayışına sürüklemiştir. Bu doğrultuda ilgi alanı içinde yer alan Afrika, Rusya'ya aradığı ortakları bulmanın yanında Batı'ya karşı rekabet alanını genişletmek için uygun bir jeopolitik manevra ortamı da sunmaktadır.

Afrika sayesinde manevra alanını genişleten Rusya, kapasite olarak ne ABD ve AB ne de Çin'e rakip olabilecek güçtedir. Ancak bölgeye açılımından itibaren geçmişten aldığı büyük güç mirasının bazı yanlarını ustaca kullanmak suretiyle birçok Afrika ülkesinde ağırlığının üzerinde bir performans sergilemeyi ve kendisini önemli bir oyuncu olarak kabul ettirmeyi başarmıştır (Russell ve Pichon, 2019: 2). Rusya'nın desteğiyle bölgesel ve küresel ölçekte eski konumuna geri dönme emareleri veren Suriye örneği, bunun somut bir

göstergesidir. Rus Büyükelçi Oleg Azerov (2023: 7), bunun Afrika ülkeleri için de teşvik edici bir faktör olduğunu düşünmektedir. Benzer durumun Afrika'da da yaratılabilmesi için siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda başlatılan ilişkilerin orta ve uzun vadede tatmin edici sonuçlar doğurması beklenmektedir.

Siyasi ilişkiler

Rusya'nın Afrika'ya ilgisi, Putin'in işbaşına gelmesiyle başlamış ve konjonktürel gelişmelerin etkisiyle zaman içinde açılıma dönüşmüştür. Bölgeye yönelik üst düzey ziyaret ve toplantı sayılarındaki artış, aşamalı bir şekilde ortaya çıkan dönüşüm hakkında fikir vermektedir. Ziyaret ve toplantıların gündemi nispeten zayıf kalmış olsa da bölge ülkelerinin Batı dünyasına karşı 'Rusya'ya olan talebi' açıkça ortaya çıkmıştır (Karaganov vd., 2021: 130). Bu bağlamda bölge ülkeleri ve eski sömürgeci güç Fransa arasında giderek artan gerginlik, Rusya'ya olan talebin temel dayanağını oluşturmaktadır. Söz konusu gerginliğin artmasında, Fransa'nın yeni kolonyal politikalarının rolü etkili olmaktadır. Bölge ülkelerinin bu konuda duydukları rahatsızlık, Cumhurbaşkanı Macron döneminde tepkiye dönüşmüştür (Çınar, 2022). Tepkiler karşısında Macron, 2017 yılından itibaren Afrika'ya yönelik politikasında "müdahaleci olmayan, eşit ve adil kazanmayı" öngören değişiklikler yapmayı vadetmiş, ancak bunların hepsinin sözde kaldığı kısa süre sonra ortaya çıkmıştır (Çınar, 2023). Bu nedenle Fransa'nın Batı Afrika'daki konumu giderek zayıflamaktadır. Buna karşılık Rusya'nın konumu ise tam tersine güçlenmektedir. Rusya'nın bölgede ortaya çıkan boşluğu hemen doldurması, bölgede Fransa ile arasındaki rekabeti daha görünür kılmıştır (Çınar, 2022). Her ne kadar Fransa gelişmeden rahatsızlık duysa da bölge ülkeleri, yeni durumdan memnun görünmektedir. Bu manada Rusya ve Afrika ülkelerinin çıkarları birbirleriyle uyduğunu söylemek yanlış olmaz. Afrika ülkeleri, Rusya'yı uluslararası arenada çıkarlarını koruma konusunda işbirliği yapılabilecek bir müttefik ve bölgedeki diğer büyük güçlerin hegemonik niyetlerini dengeleyebilecek bir unsur olarak görmektedirler. Bu yönüyle Rusya'nın Afrika ile ilişkileri, büyük güçler ve Pan-Afrika¹ toplulukları arasında çok yönlü bir işbirliği sisteminin kurulması fırsatını sunmaktadır (Kortunov and Zaiser, 2019: 8). Taraflar arasındaki olumlu atmosfere rağmen Rusya'nın Afrika'ya yönelik yaklaşımları, özellikle Batı'da sıklıkla eleştiri konusu olmaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın bazı Afrika ülkelerindeki siyasi istikrarsızlık ve devlet kurumlarının zayıflığını çıkarlarına uygun avantaja dönüştürme

¹ Pan-Afrikanizm, diğer "Pan-" hareketleri gibi "Pan-Milliyetçi" bir düşünce formudur. Genel olarak amacı, sömürgeci güçlerin siyah halkların doğal haklarını sınırlandırma girişimlerine itiraz edilmesi ve beyaz olanın üstünlüğüne tepki gösterilmesidir. Bu düşünceyi paylaşan Afrikalıların bütünleşme mücadeleleri, en nihayetinde Afrika Birliği'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Benjamin, 2011: 14.

eğiliminde olduğu iddia edilmektedir (Kortunov and Zaiser, 2019: 9). Bu yöndeki iddiaları reddeden Rusya, AfB ve bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme yönündeki gayretlerine devam etmektedir.

Bu doğrultuda kıtaya siyasi ilişkilerini geliştirme ve derinleştirme amacıyla değişik vasıtalar kullanılmaktadır. Bu yönde kullandığı ilk vasıta, ilişkilerin sürekliliğini bazı temel esaslara dayandırmayı hedefleyen kurumsallaşma girişimidir. Bu kapsamda Ekim 2019'da Soçi'de düzenlediği 'Birinci Afrika Zirvesi', genel olarak olumlu tepki almıştır. İlk olmasına rağmen zirveye, 54 Afrika ülkesinden 45 hükümet ve devlet başkanı katılmıştır (Ozerov, 2023: 4). Bunun yanında kıtasal ve bölgesel ölçekte 8 örgüt başkanına ilave olarak yine bölge ülkelerinden 100'ün üzerinde bakanın katılması, başarı olarak gösterilmektedir. Zirve süresince siyasi, ekonomi, ticaret, finans, güvenlik, bilim, eğitim ve kültür alanlarında ikili ilişkileri geliştirmeyi hedefleyen 92 anlaşma, sözleşme ve memorandum imzalanmıştır. Belirtilen anlaşma ve sözleşmeler vasıtasıyla Rusya ve Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin geliştirilebilmesi için sağlam bir temel atıldığı söylenebilir. Ancak ikili veya çok taraflı faaliyetlerden olumlu sonuçlar alınabilmesi için kapsamlı bir strateji eksikliğine dikkat çekilmektedir. Elena Kharitonova, Rusya'nın Afrika'da öngördüğü hedeflerine ulaşılabilmesi için sağlam bir yol haritasından yoksun olduğu kanaatindedir. Ona göre, Afrika ülkeleriyle işbirliğini etkili, sürdürülebilir, çok yönlü ve rekabetçi bir anlayışla, tüm tarafların çıkarlarına hizmet eden uzun vadeli, dikkatle hazırlanmış ve etkin olarak uygulanabilecek bir strateji hazırlanarak uygulamaya konulmalıdır. Bu stratejinin başarıyla uygulanabilmesi için de anlaşma ve sözleşmelerin ruhuna uygun özel mekanizmalar (finansal, teknolojik, yönetsel ve idari) ve kurumların geliştirilmesi gerekmektedir (2019: 27). Bu konuda aynı görüşlere sahip olan Sergei A. Karaganov ve bir grup Rus uzman da Rusya'nın strateji eksikliği nedeniyle bölgedeki olaylara ayak uydurmak adına tepkisel bir dış politika takip etmesinin Afrika'daki görünümüne zarar verdiğini düşünmektedirler (2021: 130). Bu konuyla bağlantılı bir diğer eleştiri konusu da bölgeye yönelik dış politikanın koordinasyonuyla ilgilidir. Bazı bölgelerin sorumluluğu Dışişleri Bakan Yardımcılarına verilmişken, Afrika için böyle bir görevlendirme yapılmamıştır. Bölgeye verilen önem konusunda ciddi soru işaretleri barındıran böyle bir durumda, devlet dışındaki aktörlerin özellikle iş dünyasının bölgeye ilgisinin güçlü olmasını beklemek yanıltıcı olabilir (Lanfranchi, ve Bruijne, 2022: 15). Koordinasyon eksikliğinin olduğu bir ortamda da Kremlin'in Afrika'ya önem verdiği konusu tartışmalı hale gelmektedir.

Rusya'nın Afrika'da sağlam temellere dayalı bir dış politika takip edebilmesi için tam anlamıyla yeterli olmasa da uygun altyapıya sahip olduğu

düşünülmektedir. Afrika'da çalışabilecek siyasi, diplomatik, ticari kurum ve kuruluşlar için personel yetiştiren ve bölgeye yönelik analizler yapmanın yanında güncel bilgileri düzenli olarak yayınlayan akademik kuruluşlar ve eğitim merkezleri faaliyetlerine devam etmektedir. Bunlar arasında Rusya Bilimler Akademisi Afrika Araştırmaları Enstitüsü, Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Araştırmaları Enstitüsü, Rusya Halklarının Dostluk Üniversitesi ve Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü sıralanabilir. Sovyetler Birliği döneminde faaliyetlerine başlayan Afrika Araştırmaları Enstitüsü, bölgeye yönelik alan çalışmalarına dayalı kesintisiz inceleme ve araştırmalar yapmakta, elde edilen sonuçları kamuoyuyla paylaşmaktadır. Dolayısıyla Moskova'nın hazırlaması tavsiye edilen Afrika stratejisiyle ilgili bilgi ihtiyacı, bölgeden büyükelçilerin raporlarını tamamlayacak ve pekiştirecek bir şekilde hazır bulunmaktadır (Kharitonova, 2019: 30). Ancak Rusya'nın mevcut potansiyelini tam olarak kullanamadığına dair şüpheler gündeme getirilmektedir. Örneğin Irina Abramova ve Leonid Fituni (2022: 572), Rusya'nın bu alandaki eksikliklerinin bölgeye yönelik politikasını olumsuz etkilediğini iddia etmektedirler. Bölgedeki gelişmeleri takip edecek haber ağının yetersizliklerine dikkat çeken iki uzman, çok az ülkede görev yapan TASS ve Sputnik gibi haber ajanslarının eksik personel ile çalıştıklarını belirtmektedir. Onlara göre, böyle bir ortamda, Çin ile rekabet zordur. Rusya hakkında bilgi almak isteyen ancak Rus kaynaklarından ihtiyaç duydukları bilgileri bulamayan Afrikalılar, ister istemez Batılı kaynakları kullanmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla bölge halkı, tarafsız olsa bile Batılı kaynaklar tarafından kasıtlı olarak çarpıtılan bilgileri kullanmak suretiyle Rusya hakkında yanlış bilgi sahibi olabilmektedir.

İkinci vasıta, 2014'ten itibaren giderek artan Batı baskısının kırılabilmesi için diplomasi için etkin olarak kullanılmasıdır. Afrika hem küresel hem de bölgesel ölçekte Rusya'ya aradığı dayanışma platformunu sağlayabilecek potansiyele sahiptir. BM'ye üye ülkelerin dörtte birini oluşturan Afrika ülkeleriyle uygun işbirliği yapılması halinde, BM Genel Kurulu'nda Rusya'nın aleyhine alınabilecek kararların engellenebilmesi mümkün olabilecektir (Siegle, 2021a: 84). Ancak bu konuyla ilgili sonuçların Rusya'nın beklentileriyle uyumlu olduğunu söyleyebilmek zordur. Örneğin 27 Mart 2014'te BM Genel Kurulu'nda Rusya'nın Kırım'ı yasal olmayan bir şekilde ilhakının tanınmamasına yönelik önerinin oylamasında sadece Mozambik ve Sudan Rusya'nın lehine oy kullanmıştır. Buna karşılık 23 Afrika ülkesi çekimser oy kullanırken 6 ülke ise oy kullanmamıştır (Bonnier ve Hedenskog, 2020: 41). Diğer bir oylamada ise, Afrika ülkelerinin %56'sı Ukrayna topraklarının ilhak iddialarını tanımama yönünde oy kullanmıştır (Mishra, 2023: 10). Yine BM Güvenlik Konseyi'nde Afrika'ya tahsis edilen üç dönüşümlü geçici üye sandalyesi, uluslararası barışın korunması ve devam ettirilmesi alanlarında küresel işbirliği fırsatı yaratmaktadır

(Daly, 2019: 6). Rusya, veto hakkını kullanarak Sudan, Libya, Zimbabve ve Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC) gibi ülkeleri insan hakları ve bazı yaptırım kararlarına karşı korurken, kendisine karşı yapılabilecek benzer uygulamalara karşı uygun işbirliği zemini kazanmıştır (Bonnier ve Hedenskog, 2020: 42). Nitekim Afrika ülkeleri de komşu ülkelerinin siyasi bütünlüğünü tehdit eden Rusya'yı hedef alan suçlamalardan kaçınmaktadırlar. Zira ekonomik yardım beklentisi içinde olan Afrika ülkelerinin ekonomik potansiyele sahip ortaklarını eleştirme haklarını kullanmamaları, anlayışla karşılanabilecek bir durumdur (Siegle, 2023: 1). Diğer taraftan Rusya, Afrika'yı Ukrayna'nın işgalinin siyasi etkilerini zayıflatmak amacıyla siyasi platform olarak kullanmak istemektedir. Rusya'nın bu tutumu, egemenlik yanlısı ve sömürge karşıtı söylemine tezat oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu tezat durumun, orta ve uzun vadede Rus propagandasının bölgedeki etkinliğine zarar vermesi kaçınılmazdır (Bartosiewicz, 2023: 6).

Rusya'nın bölgeye diplomatik ilgisinin artması, bölge ülkelerinin beklentileriyle örtüşmektedir. Söz konusu ilgi, bölge devlet ve hükümet başkanlarının Moskova'yı ziyaretlerinde açıkça görülmektedir. Lanfranchi ve Bruijne (2022: 8)'ye göre, Soğuk Savaş'tan sonra Afrikalı devlet ve hükümet başkanları Moskova'yı 17 kez ziyaret etmişken, bu sayı son beş yılda 20'yi geçmiştir. Buna rağmen Rusya'nın kıtadaki diplomatik varlığının, diğer küresel aktörlerle karşılaştırıldığında geride kaldığı görülmektedir. Örneğin Rusya'nın bölgede 40 büyükelçiliği ve 6 konsoloslugu faaliyette bulunurken; rakiplerine ait rakamlar sırasıyla ABD'nin 50 ve 7, Çin'in 53 ve 9'dur. AB'nin 48 temsilcilikle görev yaptığı kıtada, üyesi olan Almanya'nın 43 büyükelçilik ve 2 konsoloslukla diplomatik varlık göstermek suretiyle miktar bakımından Rusya'yı geçmesi, üzerinde ciddiyetle düşünülmesi gereken bir husustur (Lanfranchi, ve Bruijne, 2022: 12). Aslında bu durum, bölgede kalıcı varlık kurmaya çalışan Moskova için çelişkili bir görüntü yaratmaktadır. Nitekim bu eksiklik, Rus uzmanların gözünden kaçmamıştır. Rusya'nın Afrika'ya yönelik politikasının incelendiği bir çalışmada, tavsiye edilen önerilerden biri de daha önce kapatılmasına karar verilen büyükelçilik ve konsoloslukların yeniden açılmasıdır (Abramova ve Fituni, 2022: 577).

Üçüncü vasıta, yerel halk ve yönetimlerle Rusya arasında dostane ve sıcak ilişkilerin kurulması amacıyla 'yumuşak gücün' kullanılmasıdır. Genel olarak Rusya'da yumuşak güç algısı, kamu diplomasisine çok yakın kullanılmaktadır. Bu maksatla kullanılan temel vasıta, yurtdışındaki kültür politikasının uygulanmasından sorumlu olan 'Rossotrudnichestvo' isimli kurumdur (Bonnier ve Hedenskog, 2020: 45). Yurtdışında Rus dili ve kültürünün tanıtılması başta olmak üzere Rus dili öğretiminin teşvik edilmesi ve Rus üniversiteleri ile

yurtdışındaki üniversiteler arasındaki eğitim iş birliğinin genişletilmesi konularında Afrikalı gençlerle birlikte çalışmaktadır. Halen Mısır, Etiyopya, Fas, Kongo, Tanzania, Tunus ve Zambiya'da bilim ve kültür merkezleri açan kurumun Güney Afrika'daki Rus büyükelçiliğinde bir temsilcisi görev yapmaktadır (Bonnier ve Hedenskog, 2020: 45). Rusya ve Afrika devletleri arasındaki işbirliği alanlarından bir diğeri de eğitimidir. Sovyetler döneminde başlayan bu alandaki işbirliğine günümüzde de devam edilmektedir. Geçmiş dönemde 200 bin civarında Afrikalı öğrenci, Sovyet üniversite, teknik okulları ve askeri akademilerde eğitim görmüştür. Ekonomik nedenlere bağlı olarak SSCB'nin son döneminde burs miktarlarında önemli kesintilere gidilmiştir. Belirtilen okullardan mezun olanlardan bazıları, eski Angola Cumhurbaşkanı José Eduardo dos Santos örneğinde olduğu gibi devlet başkanı olmak üzere önemli kademelerde görev yapmışlardır (Russell ve Pichon, 2019: 8). Günümüzde de çoğunluğu Nijerya, Angola, Fas, Namibya ve Tunus'tan olmak üzere yaklaşık 15 bin Afrikalı öğrenci Rus üniversitelerinde eğitimlerini sürdürmektedir (Siegle, 2021a: 85). Afrikalı öğrenci sayısının son dönemde üç kat artmasına karşılık ülke genelinde yabancı düşmanlığı ve ırkçılık konusunda ortaya çıkan olumsuz gelişmeler (Karaganov vd., 2021: 132), bu alanda atılan olumlu adımları baltalayabilecek bir risk olarak ön plana çıkmaktadır. Diğer bir kaynak da bölge halklarının Rus dış politikasının beklentilerine uygun hazırlanabilmesi için kullanılmakta olan medyadır. Bu maksatla Batılı değerler ve demokrasi itibar erozyonuna maruz bırakılırken, Rusya'nın bölgedeki ve uluslararası sistemdeki rolünün desteklenmesinin bölge yönetimleri ve halklarının lehine olduğuna dair yayınlar yapılmaktadır. Değişik dillerde yayın yapan Sputnik ve RT gibi medya organlarının faaliyetlerinde artan bir ivme olduğu görülmektedir (Çalışkan, 2023: 49). Ayrıca Rus Ortodoks Kilisesi'nin (ROK) bölgeye yönelik faaliyetlerini de unutmamak gerekir (Sergunin ve Karabeshkin, 2015: 356). Bu bağlamda ROK'un yurtdışında Rusya'nın tarihini ve kültürünü olumlu yönde tanıtmaya ve dünya genelinde Ortodoks kiliselerinin durumunun iyileştirilmesi gibi misyonları bulunmaktadır (Petro, 2018: 225). Kıta genelinde birçok ülkede kiliseleri bulunan ROK'un Kuzey Afrika'daki merkezi Mısır'da; Güney Afrika'daki merkezi ise Güney Afrika Cumhuriyeti'ndedir. Kıta genelinde olumlu Rus imgesi yaratmaya çalışan ROK, Batı'nın imajını karalamaya çalışırken, paralı Rus askerlerine manevi destek sağlama yanında Rusya adına lobi faaliyetlerine de iştirak edebilmektedir (Özkan, 2023: 67).

Siyasi ilişkilere genel olarak bakıldığında, Rusya'nın bölgeye yönelik niyetiyle kapasitesi arasında uyum olmadığı gibi bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Bu uyumsuzluğun bölge devletlerinin gözünden kaçması düşünülemez. Bu çelişkili durumun bölge devletleri üzerinde nasıl bir etki yarattığı tam olarak

bilinmemektedir. Temmuz 2023'te St. Petersburg'da toplanan "İkinci Afrika Zirvesi"ne sadece 17 devlet başkanının katılması, bunun göstergesi olarak yorumlanabilir. Wagner grubunun merkezi yönetime karşı başlattığı kısa süreli isyan girişiminin ardından yapılan zirveye katılımın düşük olması, Rusya'nın Afrika politikasının sorgulanmasına yol açmış olabilir (Maru, 2023: 8). Diğer taraftan Rusya'nın tüm kıta yerine önceliğini Kuzey Afrika'ya verdiği gibi bir algı, bazı uzmanların dikkatini çekmektedir (Grissom vd., 2022: 26). Bu görüş tartışmayı hak etse bile Rusya'nın ilişkilerini iddianın aksine kıtanın genelinde geliştirme eğilimi içinde olduğu görülmektedir. Buna göre Mısır, Sudan, Cezayir, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Güney Afrika Cumhuriyeti ile ilişkilerinin (Aktaş ve Daban, 2019: 136) ivme kazandığı söylenebilir.

Ekonomik İlişkiler

Rusya, Afrika'yı Asya-Pasifik bölgesinden sonra ekonomik büyümenin en fazla olduğu bir bölge olarak görmektedir. Son dönemde Afrika'daki pazarın büyüme eğiliminde olması, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi konusunda Moskova'yı teşvik etmektedir. Bu yönüyle Afrika, Moskova için yeni ve geniş bir pazar anlamına gelmektedir (Cohen vd., 2023: 27). Rusya'ya göre, Afrika, öncelikle silah, gıda, bilgi teknolojileri, ilaç, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi mal ve hizmetler açısından gelecek vaat eden bir pazardır (Karaganov vd., 2021: 125). ABD ve AB yaptırımlarını dikkate almayan Afrika ülkelerinin Rusya ile ticaret yapmaya devam etmeleri, Moskova'nın bölgeye açılım hamlesinin haklılığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Rusya-Afrika ilişkilerinin ortak zirvelerle kurumsal bir yapıya kavuşturulmasının olumlu etkilerinin ekonomik alana yansması beklenmektedir. Zira Rusya-Afrika Zirvesi ile eş zamanlı düzenlenen Rusya-Afrika Ekonomik Forumu'na 104 farklı ülkeden 6000'den fazla temsilcinin katılması, bu yöndeki beklentiyi güçlendirmektedir (Kharitonova, 2019: 26).

Rusya'nın Afrika ülkelerinin bu alandaki beklentilerini ne derece karşılayabileceği tartışmalı bir konudur. Rusya, öncelikle Ukrayna'da devam eden savaşın yanında 2014'ten bu yana artarak devam eden Batı yaptırımlarıyla mücadele etmek zorundadır. Zaten ekonomik kapasite bakımından diğer büyük güçlerle arasındaki mesafe, kısa ve orta vadede kapatılamayacak kadar büyüktür. Bu açıdan 1.4 trilyon dolar olan GSMH'sı hemen hemen Brezilya veya İspanya'ya (Houdaigui, 2023: 152) denk gelmektedir. Zira kendisinin olmadığı dönemde kıta ülkeleri ile ilişkilerini geliştiren Çin, Hindistan ve bazı AB ülkeleri, özel stratejiler çerçevesinde bölgeye önemli yatırımlarda bulunmuştur. Rusya'nın bu konuda kapasitesinin sınırlı olması, rekabette istediği sonucu alma olasılığını zayıflatmaktadır. Bazı bölge devletlerine göre, Afrika'da rekabete katılan küresel

aktörlerin dış destek ve yatırımları, kendi ekonomik sorunlarının çözümü için itici güç olarak kabul edilmektedir (Kortunov and Zaiser, 2019: 7). Örneğin Çin, Afrika'ya 60 milyar dolar yatırım yapmayı planlarken AB'nin kıtaya yatırım için 40 milyar dolar ayırması (Kharitonova, 2019: 30), bölgeye yatırım kapasitesi zayıf olan Rusya'nın ekonomik alandaki rekabet gücünün de ne kadar zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Rus uzmanlar, yatırım konusundaki eksikliğini Rusya'nın bölgeye yönelik dış politikasının en zayıf halkası olduğu hususunda hemfikirlerdir (Karaganov vd., 2021: 133). Aslında Rusya da yatırım amacıyla bölgeye fazla kaynak tahsis edemeyeceğinin farkındadır. Bu nedenle SSCB'nin Soğuk Savaş döneminde yaptığı gibi büyük ölçekli taahhütlerden kaçınmakta ve yatırımları düşük tutmaya çalışırken, daha yüksek getiri elde etmeyi hedeflemektedir (Mishra, 2023: 8).

Rusya'nın Afrika'da rakipleriyle karşılaştırıldığında teknoloji alanında belirli bir kapasitesi olsa bile özellikle yatırım ve dış yardım konularında mücadele kapasitesinin sınırlı olduğu iddia edilmektedir (Balytnikov vd., 2019: 13). Ancak Afrika'nın ihtiyaç duyduğu savunma sanayi, savunma ve güvenlik, ileri teknoloji, nükleer dahil enerji, jeolojik araştırma ve bazı endüstri teknolojisi gibi alanlarda yeterli rekabet potansiyeline sahiptir (Kharitonova, 2019: 29). Bölgeye yöneliminden itibaren mevcut potansiyelinden tam anlamıyla istifade edebildiğini söyleyebilmek zordur. Bölgeye silah satma, petrol ve doğalgaz sahalarına yatırım yapma ve kendi ihtiyaç duyduğu madenlere erişimi güvence altına alma gibi faaliyetleri ön plana çıkmaktadır (Russell ve Pichon, 2019: 9). Bölgede kendi ürünlerine pazar yaratmaya çalışırken, aynı zamanda bölgenin bazı taleplerini karşılamaya da özen göstermektedir. Nitekim Afrika'nın ihtiyaç duyduğu buğdayın %30'unu Rusya karşılamaktadır. Ukrayna ile halen devam eden savaşa rağmen Türkiye ve BM arabuluculuğu vasıtasıyla Ağustos 2022'de imzaladığı 'Tahıl Koridoru Anlaşması' ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirme konusunda hassas bir tutum sergilemektedir (Droin ve Dolbaia, 2023: 4).

Rusya'nın Afrika ülkeleriyle ticaretinin, diğer aktörlerle karşılaştırıldığında nispeten mütevazı miktarda kaldığı görülür. Bu konudaki çalışmalarda, fark büyük olmamakla birlikte değişik rakamlar kullanılmaktadır. Örneğin Adam R. Grissom'ın da dahil olduğu bazı uzmanlara göre; 2018'de Rusya'nın toplam 587 milyar dolarlık dış ticareti içinde Afrika ülkeleriyle ticaret hacmi 12,2 milyar (yüzde 2,1) dolardır. Aynı dönemde ABD'nin 57.1 milyar dolar iken Çin'in ise, 162.9 milyar dolardır (2022: 8). Elena Kharitonova (2019: 30)'ya göre ise, 2017'de Rusya'nın Afrika ülkeleriyle ticaret hacmi yaklaşık 20 milyar dolardır. Buna karşılık ABD'nin 54,2 milyar, AB'nin 303 milyar, Çin'in ise 148 milyar dolardır. Veriler farklı olmakla birlikte her iki görüşün ortak noktası, Rusya'nın diğer aktörlerin oldukça gerisinde kaldığı gerçeğidir. Geçen süre zarfında ticaret

hacmi düşmüştür. Örneğin 2022'deki ticaret hacmi 18 milyar dolardır. Söz konusu rakam, 2019 Soçi Zirvesi'nde öngörülen 40 milyar dolar hedefinin yarısının bile altında kalmaktadır (Bartosiewicz, 2023: 2). Bu olumsuz duruma karşılık Rusya'nın Kuzey Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerinde artan bir trend göze batmaktadır. Yine 2018 verilerine göre bu bölgedeki Mısır, Cezayir ve Fas ile toplam ticaret hacmi, sırasıyla 4,4 milyar, 1,9 milyar ve 1,4 milyar olmak üzere toplam olarak 7.7 milyar dolardır. Bu tutar, Afrika ile toplam ticaretinin %67'sine tekabül etmektedir. Aslında bu rakam, Rusya'nın Güney Afrika ve Kuzey Afrika ile arasındaki ilişkilerinin farkını da ortaya koymaktadır. Örneğin Mısır'la ticari ilişkisinin, Sahraaltı'nda yılda yaklaşık 800 milyon dolar ticaret hacmi ile en büyük ticaret ilişkisine sahip olduğu Güney Afrika'dan beş kat daha büyük olduğunu göstermektedir (Grissom vd., 2022: 8).

Rusya, bölgeyle ekonomik ilişkilerinde genelde doğal kaynaklar özelde ise enerji ve madencilik alanında işbirliğini geliştirmeye gayret etmektedir. Bu kapsamda 20'ye yakın bölge ülkesiyle Rosatom, Gazprom, Lukoil and Alrosa gibi şirketlerin dahil olduğu anlaşmalar imzalamıştır. Nükleer enerji alanında işbirliği önem verilen alanların başında yer almaktadır. Bu kapsamda anlaşma imzalayan ülke sayısı 12'dir (Bartosiewicz, 2023: 3). Söz konusu anlaşmaların etkin bir şekilde uygulamaya konulabilmesi için 2019'da "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İşbirliği Derneği" kurulmuştur. Dernekte, bilimsel ve finansal kuruluşlarla birlikte bölgede faaliyette bulunan şirketlerin temsilcileri görev yapmaktadır. Ticari ilişkilerin hızla geliştiği Mısır, Cezayir, Fas ve Güney Afrika gibi ülkeler de ilave olarak "ticaret misyonları" faaliyet yürütmektedir. Bu ülkelere yakın zamanda Etiyopya ve Nijerya'nın da eklenmesi planlanmaktadır (Saltanov, 2023: 19). Mısır ile 2015'te imzalanan ve El-Dabaa'da kurulması öngörülen nükleer enerji santralinin çalışmaları, Rosatom tarafından 2017'de başlatılmıştır. Anlaşma gereği santralin sermayesinin %85'ini Rusya, %15'ini ise Mısır karşılayacaktır. Hizmete girdiğinde Mısır'ın yıllık %10 elektrik ihtiyacını karşılayacak olan santralin nükleer yakıt ihtiyacını Rusya temin edecektir (Voronkov, 2023: 14). Afrika ülkeleri Gaz ihraç Eden Ülkeler Forumu ve OPEC'teki sandalyelerin neredeyse yarısını oluşturmaktadırlar. Rusya, bu ülkelerle ortak hareket etmek suretiyle iç tüketimin desteklenmesinin yanı sıra küresel hidrokarbon piyasasının ve mevcut fiyatlandırma mekanizmalarının yeniden oluşturulması konusunda söz sahibi olmayı düşünmektedir (Ozerov, 2023: 6).

Rusya, Afrika ile ticaret ve ekonomik iş birliğinin geliştirilmesinin bölgenin kalkınmasıyla doğrudan bağlantılı olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle Afrika devletlerinin ekonomik gelişimine katkı sağlayacak projeleri desteklemektedir. Bu manada AfB tarafından Ocak 2015'te onaylanan AfB Gündemi 2063 ve BM

Genel Kurulu tarafından Eylül 2015'te kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nde belirtilen hedeflere ulaşma konusunda bölge devletlerini desteklediğini açıklamıştır. Bazı uzmanlara göre, Rusya'nın Afrika Politikasını belirtilen dokümanlara uygun yürütmesi bölge ülkeleriyle ilişkilerinin gelişimine büyük katkı sağlamaktadır (Karaganov vd., 2021: 131). Rusya ortaya çıkan bu olumlu havayı, Avrasya ve Afrika ekonomik potansiyelini birleştirerek kullanmak istemektedir. Nitekim AfB ve AEB arasında ekonomik işbirliğini hedefleyen bir mutabakat imzalayarak bu alanda sürecin başlamasını sağlamıştır (Ozerov, 2023: 6).

Rusya'nın Afrika ile ekonomik ilişkilerinin gelişmesini engelleyen en önemli faktör, yatırım kapasitesinin zayıf olmasıdır. Bu konudaki yetersizlik, bölge ülkelerinin yatırım beklentilerine cevap verememe gibi olumsuz bir sonuca yol açmaktadır. Rusya'nın aksine Çin'in yatırım kapasitesinin yüksek olması, bölgede başarılı olmasının altında yatan belirleyici nedendir. Rusya'nın bu alandaki zafiyeti, doğal olarak bölgede ABD ve AB ile rekabet gücünü zayıflamaktadır. Bu olumsuz durumun çözümü için de Rusya'nın yatırım kapasitesini yükseltmesine özel vurgu yapılmaktadır. Irina Abramova (2023: 10)'ya göre, eğer Rusya Afrika'da başarılı olmak istiyorsa, her ne olursa olsun bölgeye ABD'den daha fazla yatırım yapmak zorundadır. Daha da önemlisi, bölgede kendini kabul ettirebilmesi için taleplere olumlu cevap vermesinin yanında asıl 'Birinci Rusya-Afrika Zirvesi'nde verdiği sözlerini tutması gerekir. Dolayısıyla Rusya'nın bu alandaki zafiyetini düzeltmeden bölgede öngördüğü hedeflerine ulaşması zor görünmektedir.

Askeri İlişkiler

Rusya'nın Afrika ülkeleriyle askeri ilişkileri, diğer büyük güçlere göre en avantajlı olduğu alan kabul edilmektedir. Bölgede, SSCB'nin geriye bıraktığı olumlu intiba nedeniyle Rus savunma sanayi ürünlerine yönelik güven yüksektir (Bonnier ve Hedenskog, 2020: 52). Büyük güçler, Afrika'yı savunma sanayileri için bir pazar olarak görme eğilimindedir. Bu yönüyle silah satışları ve askeri yardımları, bölge ülkelerini etki altına alma yönetimi olarak kullanırlar (Grissom vd., 2022: 12). Rusya da benzer bir tutum içindedir. Savunma sanayi ile birlikte güvenlik alanındaki tecrübe ve kapasitesine güvenen Rusya, hala ciddi sorunlarla boğuşmak zorunda kalan Afrika genelinde düzen ve güvenliğin sağlanmasına katkısının olabileceğini düşünmektedir. Diğer aktörlerin güvenlik alanında bölgede yarattığı boşluk, Rusya'ya bu konuda arzu ettiği ortamı sağlamaktadır. Arnaud Kalika (2019: 15)'ya göre, Batı'nın desteğine rağmen bazı ülkelerin kendi toprakları üzerinde düzeni ve güvenliğini sağlama konusunda yetersiz olmaları, Rusya'ya askeri işbirliği için uygun zemin yaratmaktadır.

Rusya'nın Afrika'daki askeri alandaki hedeflerinden biri, bölgede askeri üsse veya üslere sahip olmasıdır (Hedenskog, 2019: 34). Bu konudaki hedefine henüz ulaşamamıştır. Ancak bu yöndeki girişimleri devam etmektedir. Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan bir rapordan alıntı yapan Bild gazetesi, Rusya'nın yaptığı ikili temaslar neticesinde OAC, Mısır, Eritre, Mozambik, Madagaskar ve Sudan'dan askeri üs kurmasıyla ilgili teminat aldığını iddia etmiştir (Nia, 2020). Bu konuda somut bir netice elde edilememiş olsa da silah satışı, bölgedeki liman ve hava üslerinden yararlanma, Rus askeri akademilerinde Afrikalı subaylar için eğitim kotası verilmesi, terörle mücadele, barışı koruma ve Rus askeri danışmanlarının görevlendirilmesi gibi farklı alanlarda uygun işbirliği ortamı tesis edilmiştir (Russell ve Pichon, 2019: 2). Bölgeye açılımdan itibaren Rusya, Kasım 2022 itibariyle 36 Afrika ülkesiyle barışı koruma, ortak eğitim, askeri-teknik işbirliği ve korsanlıkla mücadele operasyonları gibi alanlarda askeri anlaşmalar imzalamıştır (Lindén, 2023: 4). ABD ise, aynı alanda ancak daha geniş zaman diliminde 49 ülkeyle 176 anlaşma imzalamıştır. Askeri yardım konusuna gelindiğinde Rusya ve ABD arasındaki farkın daha da açıldığı görülmektedir. Örneğin 2017'de Rusya, toplam 734 milyon dolar askeri yardım yapmış ve bunun 28 milyonu Afrika ülkelerine tahsis edilmiştir. Aynı yıl içinde yaklaşık 30 milyar dolar tutarındaki Amerikan askeri yardımından 11.2 milyarı Afrika'ya yapılmıştır (Grissom vd., 2022: 10).

Savunma sanayi ürünlerinin satışı söz konusu olduğunda, üstünlük Rusya'ya geçmektedir. Zaten Rusya'nın Afrika'da rakiplerine karşı üstünlük sağladığı yegane alan silah ticaretidir. Bazı uzmanlar bu durumu, Batılı ülkelerin aksine Rusya'nın silah satışı için herhangi bir siyasi şart koşmamasına ve her rejimle işbirliği yapmaya hazır olmasına bağlamaktadır (Issaev vd., 2023: 326). Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) yaptığı bir incelemeye göre; Rusya 2014-2018 yılları arasında, Afrika'nın silah talebinin %49'unu karşılamıştır. Onu %15 ile ABD, %10 ile Çin ve %7.8 ile Fransa takip etmiştir (Hedenskog, 2019: 35). Bu alanda başı çeken ülkeler 8 milyar dolar ile Cezayir ve 3,1 milyar dolar ile Mısır'dır. Aynı dönem içinde birçok Sahra altı ülkesi de Rusya'dan silah tedarik etmiştir (Russell ve Pichon, 2019: 2). Genel olarak Rus silahı ithalatında Cezayir, Mısır, Angola ve Uganda ilk dört sırada yer almaktadır. Onları sırasıyla Mali, Mozambik, Nijerya, Sudan, Ruanda, Tanzania ve Somali takip etmektedir (Hedenskog, 2019: 35). Rusya'nın silah satışını, bazı durumlarda bölgedeki stratejik ihtiyaçlarının karşılanmasında koz olarak kullandığı iddiaları gündeme getirilmektedir. İddiaya göre, Zimbabve helikopter temini karşılığında Rusya'ya ucuz platin madenciliği imtiyazları vermiştir. Benzer şekilde OAC de, ihtiyaç duyduğu silahların bağışlanmasına

karşılık olarak ülkesinin maden kaynaklarını karlı bir şekilde Rusya'nın kullanımına sunmuştur (Russell ve Pichon, 2019: 2).

Rusya'nın Afrika'daki askeri ilişkileri kapsamında 'Özel Askeri Güvenlik Şirketleri'nin faaliyetleri bölge kamuoyunun olduğu kadar dünya kamuoyunun da dikkatini çekmektedir. Bu bağlamdaki Rus paralı askerlerinin bölgedeki faaliyetlerinin 2017 yılından itibaren hız kazandığı belirtilmektedir (Chegraoui, Lyammouri ve Skah, 2020: 8). Rus yönetimiyle güçlü bağları olduğu düşünülen bu unsurların kıta genelinde 34 ayrı bölgede operasyonlara katıldığı tespit edilmiştir (Grissom vd., 2022: 16). Rus paralı askerlerinin bölge genelinde yarattığı etki tartışmalıdır. Batılı uzmanlar; kendini özel bir şirket gibi göstermeye çalışan Wagner Grubu'nu, Rus Genelkurmay Başkanlığına bağlı askeri istihbarat teşkilatının (GRU) bir yan kuruluşu olarak görme ya da gösterme eğilimindedir. Christopher Faulkner (2022: 30)'a göre, 2016 yılından itibaren Afrika'da varlık göstermeye başlayan Wagner Grubu, genellikle doğal kaynaklara erişim karşılığında askeri güçleri eğitmek, siyasi elitlerin ve Rus iş dünyasının güvenliğini sağlamak, dezenformasyon kampanyaları düzenlemek ve seçimlere müdahalede bulunmak gibi faaliyetler yürütmektedir. Rus devletinden bağımsız özel bir kuruluş olarak gösterilmesi, daha çok Moskova'nın işine yaramaktadır. Örneğin şirketin bölgede yargısız infaz, tecavüz, işkence ve keyfi gözaltı gibi iddialarla suçlanması halinde, Rus yönetimi ilişkiyi her zaman olduğu gibi kolaylıkla inkar edebilmektedir (Siegle, 2021b: 1). Ancak grubun hizmetlerini başarıyla yerine getirmesine bağlı olarak ev sahibi ülke yönetimlerinden doğal kaynaklara erişim, hava üslerine veya limanlara sahip olma gibi imtiyaz talebinde bulunabilmektedir (Özer, 2023: 131). Buna karşılık hizmette buldukları ülkelerin siyasi yapıları, Batılı uzmanların eleştirilerine hedef olmaktadır. Zira bu ülkeler ya diktatörlükle yönetilmekte ya Batılı ülkelerin yaptırımlarına maruz kalmakta ya da çatışmalardan etkilenmektedirler (Chegraoui, Lyammouri ve Skah, 2020: 8).

Hakkında farklı iddiaların tartışıldığı bu dönemde Wagner Grubu, liderleri Yevgeny Prigozhin yönetiminde 23 Haziran 2023'te Rusya'da yönetime karşı bir isyan girişiminde bulunmuştur. Bu olay, grubun gerek ülke içi gerekse Afrika'daki faaliyetleri ve konumu açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Öncelikle Kremlin sözcüsü Dmitry Peskov, 24 Haziran 2023'te yaptığı bir basın açıklamasıyla isyan girişiminin bir 'anlaşma' ile sona erdiğini bildirmiştir (Bowen, 2023: 2). Söz konusu anlaşma gereği, isyan girişimine katılan Prigozhin dahil grubun lider kadrosu Belarus'a yerleşmiştir. Rus medyasına göre, grup lider kadrosunun ülkeyi terk etmesinin ardından Prigozhin'e ait yaklaşık 400 şirketin mal varlıklarına el konulmuştur. Grup lideri Prigozhin'in 23 Ağustos 2023'te meydana gelen şaibeli bir uçak kazasında hayatını kaybetmesiyle de Wagner

Grubu'nun varlığı aşamalı bir şekilde ortadan kalkmıştır (Bryjka, 2024: 289). Bu gelişmelerin ardından Moskova, Aralık 2023'te Wagner Grubu'nun faaliyetlerini yürütmek amacıyla "Afrika Birliği" (*African Corps*) adıyla yeni bir yapılanmaya gidildiğini açıklamıştır. Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini yürütecek olan adı geçen birliğe ait ilk grup, Ocak 2024 sonunda Burkina Faso'da görevine başlamıştır (Çalışkan, 2024). Daha sonra aynı birliğe ait başka bir grup ise, 12 Nisan 2024'te Nijer'e konuşlandırılmıştır. Rus birliğinin Nijer'de göreve başlaması, ABD'nin bu ülkedeki varlığına meydan okuma olarak yorumlanmıştır (Karr, 2024). ABD, gelişmeleri yakından takip etmektedir. Zaten bu konudan duyduğu rahatsızlığı daha önce açıkça beyan etmiştir. Nitekim ABD'nin Afrika Komutanı Orgeneral Stephen Townsend konuyla ilgili Nisan 2019'da yaptığı açıklamasında, Rus özel güvenlik güçlerini, ABD'nin Afrika'daki güvenlik çıkarlarına yönelik terörizmden sonra ikinci en büyük tehdit olarak göstermiştir (Marten, 2019: 156).

Rusya'nın Afrika'da askeri güvenlik şirketlerine alan açmaya çalışmasına karşılık bölgedeki barış gücü faaliyetlerine katılım konusunda ilgisinin giderek zayıflaması dikkat çekidir. Bu yaklaşımın, kıta genelinde barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik politikasına çelişki oluşturduğu söylenebilir. Aslında SSCB gibi Afrika'daki barış gücü faaliyetlerine katılmaya devam etmektedir. Ancak geçmişteki katılım miktarları karşılaştırıldığında günümüzdeki katılım miktarının nispeten azaldığı görülmektedir. 2010'dan itibaren Rus katılımcılarının çoğu uzmanlar, gözlemciler ve polislerden oluşmaktadır. Herhangi bir yerdeki sayıları, genel olarak bir düzineyi geçmemektedir. Ayrıca kurmay subaylar, Kongo, Güney Sudan ve OAC'de bireysel olarak ve küçük gruplar halinde görev yapmaktadırlar (Daly, 2019: 6). Bu olumsuz gelişmeye karşılık Batı Afrika'da askeri darbelerle işbaşına gelen yönetimlerle askeri ilişkilerini güçlendirme gayreti içinde olması çelişkili bir durum yaratmaktadır. Bu kapsamda Gine, Mali ve Burkina Faso ile Rusya arasındaki ivme kazanan ilişkiler dikkat çekmektedir. Örneğin Putin, darbe ile işbaşına gelen yönetimlere gıda yardımının yanında güvenlik alanında da destek vaadinde bulunmuştur. Rusya'nın bu hamlesi, Fransa'nın bölgede yarattığı boşluğu doldurma konusunda kararlı olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanmıştır (Çınar, 2023). Bu tutumuyla Rusya, barıştan ziyade çatışmayı önceleyen bir aktör görüntüsü vermektedir. Fransa'nın belirtilen bölgedeki durumunu daha da zayıflatmak adına yapılan bu tür hamleler, kendisinin Afrika'daki imajına olumsuz bir şekilde yansiyabilir. Bu çelişkili tutumunu devam ettirmesi halinde ise, bölgenin barış ve güvenliğiyle ilgili söylemlerindeki samimiyetinin sorgulanması ve bu alanda inandırıcılığını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilir. Diğer bir ifadeyle, Afrika'daki

hedeflerine ulaşabilmesinin büyük oranda bölgedeki samimiyet testini başarıyla geçmesi şartına bağlı olduğu gerçeğiyle yüzleşebilir.

4. SONUÇ

Soğuk Savaş'ın kaybedilmesiyle kendi doğal sınırlarına çekilen Rusya, yaklaşık 10 yıl küresel güç mücadelesi dışında kalmıştır. Putin'in işbaşına gelmesiyle bu belirsizlik dönemi sona ermiştir. İktidar değişimiyle birlikte büyük güç olma idealine tekrar geri dönen Rusya, uzun süre yakın çevresinde NATO'nun doğuya genişlemesine karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Hala devam eden bu konudaki rahatsızlığını ikazdan eyleme dönüştürme kapsamında önce Gürcistan'a ardından iki kez Ukrayna'ya müdahaleleri, Batı ile ilişkilerinde kırılma noktalarını oluşturmaktadır. Kırım'ı ilhakının ardından Batı'nın başlattığı siyasi ve ekonomik yaptırımlardan kurtulma amacıyla Afrika'ya açılımı, bölgesel olduğu kadar küresel etkiler de yaratmıştır. Öncelikle Afrika'daki jeopolitik ortamın Rusya'ya bu maksatla aradığı fırsatı sunması önemlidir. Bu sonuçta, Soğuk Savaş'ın ardından Batı ve Çin arasında rekabet alanına dönüşen Afrika'da dengeleyici bir güce ihtiyaç duyulması önemli rol oynamıştır. Böyle bir siyasi ortamın Rusya'nın bölgedeki hamlelerini kolaylaştırdığı söylenebilir. Bu dönemin başlangıcında Batı, genel olarak tepkisiz kalmayı tercih etmiştir. Öncelikle Rusya'nın bölgeye geri dönüşünü gözlem altına almış ve niyetiyle kapasitesi arasındaki uyumunu anlamaya çalışmıştır. Rusya'nın 'Birinci Rusya-Afrika Zirvesi' ile bölgeye yönelik politikasını kurumsal bir yapıya dönüştürmesi, Batı'da ciddi endişe yaratmıştır. Batı kaynaklı düşünce kuruluşlarının Rusya'nın bu girişimini ciddi olarak incelemeye almaları, Batı'nın duyduğu endişenin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Rusya'nın bu girişimiyle ilgili inceleme ve araştırmalar, sadece Batı'daki düşünce kuruluşlarıyla sınırlı değildir. Konuyla bağlantılı literatür tarandığında, Rusya'da da benzer araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Yapılan incelemelerin ortak noktası, Rusya'nın mevcut kapasitesinin bölgeye yönelik niyetlerini gerçekleştirme yeterliliğinden uzak olduğu yönündedir. Bu konuda ilk göze batan husus, diğer aktörlerin aksine Rusya'nın bölgeye yönelişini dayandırdığı bir stratejiden yoksun olmasıdır. Bölgedeki diplomatik varlığının SSCB dönemindeki seviyeye henüz ulaşamamış olması, strateji yoksunluğundan kaynaklanan zafiyetini daha da ağırlaştırmaktadır. Bölgesel rekabette Rusya, diğer büyük güçlerin gerisinde kalmaktadır. Bunun en belirgin nedeni, bölgede yatırım amacıyla kullanabileceği finansal gücünün zayıf olmasıdır. Bu eksiklik, bölge ülkelerinin sorunlarının çözümü konusunda büyük güçlerden bekledikleri yardımın karşılanamaması anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda onlar için işbirliği cazibesini yitirmektedir. Diğer taraftan bölge

ülkelerine verilen sözlerin tutulmaması, taraflar arasında güven erozyonuna neden olmaktadır. İkinci Rusya-Afrika Zirvesine katılımın düşük olmasında bunun bir payının olup olmadığı Moskova açısından ciddi bir inceleme konusu olabilir. Ayrıca ilişkilerin kurumsal bir yapıya kavuşturulması önemli bir adım olmakla birlikte, bunun koordinasyonunun ne derece yapıldığı tartışmalıdır. Bu konuyu detaylı bir şekilde inceleyen Rus uzmanlardan oluşan bir komite, Afrika'da yürütülecek tüm faaliyetlerin koordinasyonu amacıyla bir kurumun oluşturulmasını teklif etmiştir (Karaganov vd., 2021: 137).

Rusya, Afrika'daki etkinlik mücadelesinde ABD ve Çin gibi büyük güçlerle karşılaştırıldığında ekonomik ve askeri açıdan zayıf durumda olduğu ortaya çıkmaktadır. Bölgeye yatırım için yeterli kaynak tahsis edememesi, rakiplerine karşı zayıflığını daha belirgin hale getirmektedir. Buna bir de bölge ülkeleriyle ilişkilerinde belirleyici olan 'samimiyet sınavı' notlarının düşük olmasını da eklemek gerekir. Söz konusu sınavın olumsuz etkileri, özellikle iki alanda önemli sonuçlar doğurabilme potansiyeline sahiptir. İlki, bölgede beka sorunu yaşayan devletlerin taleplerine tam destek verilmemesi neticesinde bölge ülkeleri arasında güvenin kaybedilmesidir. Yakın geçmişte Irak ve Libya'da yaşanan olumsuz örnekler, bölge yönetimlerinin hafızalarında hala canlılığını muhafaza etmektedir. Bu durumun ancak olumlu örneklerle değişmesi mümkündür. Bu yüzden Suriye'deki rejimin varlığını pekiştirmesi, söz konusu güvenin kazanılmasında belirleyici rol oynayabilecektir. Diğer ise, Ukrayna'da devam eden işgalin Rusya'nın Afrika'daki imajına yarattığı olumsuz etkilerinin silinmesidir. İşgal devam ettiği müddetçe ortaya çıkan bu olumsuz imajın düzeltilmesi oldukça zordur. Bu konuda kendisine açıkça yapılan bir itiraz yoktur. Ancak BM'de yapılan oylamalarda bölge devletlerinin genellikle çekimser oy kullanmaları, duyulan rahatsızlıkların dışı vurumu olarak algılanabilir. Her şeyden önce Ukrayna'da işgal devam ederken Rusya'nın "Afrika ülkelerinin egemenliklerine saygı duyduğunu" açıklaması, inandırıcı olmaktan uzak rahatsız edici bir görüntü yaratmaktadır. Daha da kötüsü, bölge ülkelerinin egemenliklerinin ihlal edildiği ve içişlerine karışıldığı gerekçeleriyle Batılı büyük güçleri eleştirmesi, Ukrayna'da yaptıklarından dolayı samimiyetinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Güven eksikliğine yol açan böyle bir durumda, bölgede kalıcı askeri üs elde etme niyetinin gerçekleşmesini beklemek hayalcilikten başka bir şey değildir. Samimiyetten uzak bu tür olumsuz gelişmeler hayal kırıklığı yaratırken, bölgede ABD ve AB olmasa bile Çin için elverişli bir ortam yaratmaktadır.

Müttefiki Çin'in de kendi egemenlik alanı ve Afrika'daki bazı uygulamalarından dolayı sicili temiz değildir. Doğu Türkistan'da her geçen gün artan baskı ve soykırım faaliyetlerine karşı Afrika ülkeleri, genel olarak

görmezlikten gelme eğilimi içindedir. Ancak sınırlı da olsa akademik dünyanın eleştirilene maruz kalmaktadır. Diğer taraftan ekonomik ilişkiler kapsamında Afrika ülkelerini giderek borç batağına sürüklemesi ise, haklı olarak tepkilerin yükselmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla bu gelişme, Rusya adına bölgede avantajlı bir siyasi ortam yaratmaktadır. Sonuç itibarıyla Kremlin, bu durumdan istifade etmek istiyorsa, öncelikle kendisiyle ilgili ortaya çıkan söz konusu kötü imajından kurtulması gerekir. Aksi takdirde Afrika'daki başarısızlık, bölgede Rusya'dan umudunu kesen ya da beklediklerini bulamayan ülkelerin istemeseler bile yeniden Çin'e yönelmeleriyle sonuçlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Abramova, Irina (2023), "Russia Needs to Show More Courage in Africa", *Russia–Africa: for Peace, Security and Development* (Moscow: Publication of National Review): 8-11.

Abramova, Irina O. ve Leonid L. Fituni (2022), "Ways to Increase the Efficiency of Russia's African Strategy under the Crisis of the Existing World Order", *Herald of the Russian Academy of Sciences*, 92 (5): 569-579.

Aktaş, Hayati ve Cihan Daban (2019), "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya Federasyonu'nun Afrika Politikası", *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 11 (42): 132-142.

Arkhangelskaya, Alexandra ve Vladimir Shubin (2013), *Russia's Africa Policy* (Johannesburg: South African Institute of International Affairs).

Arslan, İbrahim ve Soner Karagül (2014), "Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10 (19): 57-98.

Arslan, İbrahim (2018), "Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16 (31): 125-142.

Balytnikov, Vadim, Oleg Barabanov, Andrei Yemelyanov, Dmitry Poletaev, Igor Sid ve Natalia Zaiser (2019), *Russia's Return to Africa: Strategy and Prospects* (Novgorod/Russia: Valdai Discussion Club Report).

Bartosiewicz, Miłosz (2023), *Controlled Chaos: Russia's Africa Policy* (Warsaw: Centre for Eastern Studies).

Bassou, Abdelhak (2017), *Africa's Natural Resources and Geopolitical Realities* (Rabat: Publication of OCP Policy Center).

Benjamin, Jesse (2011), "Decolonizing Nationalism: Reading Nkrumah and Nyerere's Pan-African Epistemology", *Journal of Emerging Knowledge on Emerging Markets*, 3 (1): 14.

Blank, Stephen (2020), "Russia's Africa Policy Who Benefits, How and Why", *Courting Africa: Asian Powers and the New Scramble for the Continent*, <http://www.zambakari.org/special-issue-summer-2020.html> (24.06.2024).

Bonnier, Evelina and Jakob Hedenskog (2020), *The United States and Russia in Africa* (Stockholm: Publication of Swedish Defence Research Agency -FOI).

Borshchevskaya, Anna (2019), "Russian Activities in Africa", Peterson, Nicole (Der.), *Russian Strategic Intentions* (Boston: Publication of the NSI Inc.): 62-68.

Boztaş, Asena (2014), "Avrupa-ABD-Rusya ve Çin Kışkacında 21. Yüzyıl Afrika Sömürgeciliği", *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, 6: 155-170.

Bowen, Andrew S. (2023), *Wagner Group Mutiny in Russia* (Washington/US: Insight Published by the Congressional Research Service).

Bryjka, Filip (2024), "Prigozhin's Mutiny-Causes, Course and Consequences of the Wagner Group Rebellion", *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrzznego*, 30: 269-304.

Chegraoui, Khalid, Rida Lyammouri ve Maha Skah (2020), *Emerging Powers in Africa: Key Drivers, Differing Interests and Future Perspectives* (Rabat: Policy Center for the New South).

Cherif, Youssef (2019), "The Interests of Putin's Russia in the MENA Region in Historical Perspective", Talbot, Valeria ve Chiara Lovotti (Der.), *The Role of Russia in the Middle East and North Africa Region. Strategy or Opportunism?* (Barcelona: European Institute of the Mediterranean): 12-25.

Chkoniya, Lora, Gabriel Kotchofa ve Dmitry Ezhov (2019), "Section I. Africa's Competences. What Can Africa Offer Russia and the World?", Bogdasarova, Tatiana ve Lora Chkoniya (Der.), *Africa-Russia+: Achievements, Problems, Prospects* (Moscow: Russian International Affairs Council).

Cohen, Raphael S., Elina Treyger, Irina A. Chindea, Christian Curriden, Kristen Gunness, Khrystyna Holynska, Marta Kepe, Kurt Klein, Ashley L. Rhoades ve Nathan Vest (2023), *Great-Power Competition and Conflict in the 21st Century Outside the Indo-Pacific and Europe* (Santo Monica: RAND Corporation).

Çalışkan, Göktuğ (2023), “Afrika’da Rus Etkisinin Artmasında Sosyal Medya”, *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8 (1): 47-57.

Çalışkan, Göktuğ (2024), “Russia's Changing Africa Policy and ‘Africa Corps’”, <https://www.ankasam.org/anka-analizler/russias-changing-africa-policy-and-africa-corps/?lang=en> (10.08.2024).

Çınar, Huriye Y. (2022), “Afrika’da Rusya-Fransa Rekabeti ve Ukrayna Savaşı”, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/70082/afrikada_rusya-fransa_rekabeti_ve_ukrayna_savasi (10.08.2024).

Çınar, Huriye Y. (2023), “ECOWAS vs. AES: Batı Afrika’da Neokolonyal Rekabetin Son Hali”, <https://dunyasiyaseti.com/icerik/ecowas-vs-aes-bati-afrikada-neokolonyal-rekabetin-son-hali.html> (10.08.2024).

Daly, Sarah A. (2019), *Russia’s Influence in Africa, A Security Perspective* (Washington: Publication of the Atlantic Council).

Degterev, Denis ve Claire Amuhaya (2023), “The Diversity of African Regionalism”, *Russia–Africa: For Peace, Security and Development* (Moscow: National Review): 30-33.

Doğan, Soner ve Alaeddin Yalçınkaya (2023), “Rusya’nın Orta Doğu Politikası: Putin Dönemi”, *Asia Minor Studies*, 11 (2): 206-220.

Droin, Mathieu and Tina Dolbaia (2023), *Russia Is Still Progressing in Africa: What’s the Limit?* (Washington: Center for Strategic and International Studies).

Faulkner, Christopher (2022), “Undermining Democracy and Exploiting Clients: The Wagner Group’s Nefarious Activities in Africa”, *CTC Sentinel*, 15 (6): 28-37.

Fidan, Hakan ve Bülent Aras (2010), “The Return of Russia-Africa Relations”, *Bilig*, 52: 47-68.

Fituni, Leonid L. (2023), “Role of African Summits of the Summer 2023 Bulding A New World Order”, *Journal for the Institute of African Studies*, 3 (64): 5-13. (Published in Russian)

Giles, Keir (2013), *Russian Interests in Sub-Saharan Africa* (Carlisle: U.S. Army War College Press).

Grissom, Adam R., Charap Samuel, Joe Cheravitch, Russell Hanson, Dara Massicot, Christopher A. Mouton ve Jordan R. Reimer (2022), *Russia's Growing Presence in Africa* (Santo Monica: RAND Corporation).

Grygiel, Jakub J. (2006), *Great Powers and Geopolitical Change* (Baltimore/US: Publication of the Johns Hopkins University Press).

Hedenskog, Jakob (2019), "Stepping Up its Military Cooperation in Africa", Gasinska, Karolina (Der.), *Foreign Military Bases and Installations in Africa* (Stockholm: Swedish Defence Research Agency): 34-37.

Houdaigui, Rachid El (2023), *Atlantic Africa: United States, Europe, China, Russia* (Lizbon: Atlantic Centre): 147-158.

Issaev, Leonid M., Alisa R. Shishkina ve Yakov B. Liokumovich (2023), "Russian Policy of Securitization in Africa: Features of Perception", *Vestnik RUDN International Relations*, 23 (2): 322-338. (Published in Russian)

Kalika, Arnaud (2019), *Russia's "Great Return" to Africa?* (Paris: Institut Français des Relations Internationales).

Karaganov, Sergei A., Andrey A. Maslov, Vsevolod Yu. Sviridov, Dmitry V. Suslov, Stanislav V. Mezentsev ve Vadim Yu. Zaitsev (2021), *Africa: Development Prospects and Recommendations for Russia's Policy* (Moscow: National Research University Higher School of Economics).

Karr, Liam (2024), "Africa File Special Edition: Russia's Africa Corps Arrives in Niger. What's Next?", <https://understandingwar.org/backgrounders/africa-file-special-edition-russia%E2%80%99s-africa-corps-arrives-niger-what%E2%80%99s-next> (10.08.2024).

Kharitonova, Elena (2019), "Section II. Russia–Africa Relations. Russia's Competences for Africa", Bogdasarova, Tatiana ve Lora Chkoniya (Der.), *Africa-Russia+: Achievements, Problems, Prospects* (Moscow: Russian International Affairs Council).

Kortunov, Andrey ve Nataliya Zaiser (2019), "Introduction", Bogdasarova, Tatiana and Lora Chkoniya (Der.), *Africa-Russia+: Achievements, Problems, Prospects* (Moscow: Russian International Affairs Council).

Lamoreaux, Jeremy W. (2019), "The Three Motivations for an Assertive Russian Grand Strategy", Peterson, Nicole (Der.), *Russian Strategic Intentions* (Boston: NSI Inc): 1-6.

Lanfranchi, Guido ve Kars de Bruijne (2022), *The Russians are Coming! The Russians are Coming?* (The Hague: Netherlands Institute of International Relations).

Lindén, Karolina (2023), *Russia's Relations with Africa* (Stockholm: Swedish Defence Research Agency).

Marten, Kimberly (2019), "Russia's Back in Africa: Is the Cold War Returning?", *The Washington Quarterly*, 42 (4): 155-170.

Maru, Mehari T. (2023), *Beyond the 'Race to the Bottom'* (Brugge: United Nations University).

MFA – Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (2023), "The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation", https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586 (14.03.2024).

Mishra, Abhishek (2023), *Russia's Low-Risk, High-Reward Strategy for its Return to Africa* (New Delhi: Observer Research Foundation).

Nia, Oliver T. (2020), "Russia building Military Bases in Africa: Report", <https://www.aa.com.tr/en/africa/russia-building-military-bases-in-africa-report-/1931550> (23.02.2024).

Ozerov, Oleg (2023), "Cooperation will Expand and Gain Momentum", *Russia–Africa: For Peace, Security and Development* (Moscow: National Review): 4-7.

Özer, Adem (2023), "Güneş Işığında Gölgelemler: (Rusya'nın) Wagner Grubu'nun Afrika'daki Eylemleri Bakımından İsnat Edilebilirliğin Değerlendirilmesi", *İmgelem*, 7 (12): 127-146.

Özkan, Vildane (2023), "Afrika'yla İlişkilerinde Rusya'nın İşlemselleştirdiği Rus Kültür Alanları", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (Afrika): 59-75.

Peterson, Nicole (2019), "Executive Summary", Peterson, Nicole (Der.), *Russian Strategic Intentions* (Boston: NSI Inc): v-vi.

Petro, Nicolai N. (2018), "Russian Orthodox Church", Tsygankov, Andrei P. (Der.), *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy* (New York: Routledge): 217-232.

Putin, Vladimir (2023), "Russia and Africa: Joining Efforts for Peace, Progress and A Successful Future", <http://en.kremlin.ru/events/president/news/71719> (05.03.2024).

Russell, Martin ve Eric Pichon (2019), *Russia in Africa: A New Arena for Geopolitical Competition* (Brussels: European Parliamentary Research Service).

Saltanov, Alexander (2023), “To Succeed, You Need Interesting Projects and Personal Contacts”, *Russia–Africa: For Peace, Security and Development* (Moscow: National Review): 17-19.

Sergunin, Alexander ve Leonid Karabeshkin (2015), “Understanding Russia's Soft Power Strategy”, *Politics*, 35 (3-4): 347-363.

Sidiropoulos, Elizabeth ve Chris Alden (2019), *Inside the Russia-Africa matryoshka: Summitry, Geopolitics and Resources* (Johannesburg: South African Institute of International Affairs).

Siegle, Joseph (2021a), “Russia and Africa: Expanding Influence and Instability”, *Herd, Gaeme P. (Der.)*, *Russia’s Global Reach: A Security and Statecraft Assessment* (Garmisch-Partenkirchen: George C. Marshall European Center for Security Studies): 80-90.

Siegle, Joseph (2021b), *Russia in Africa: Undermining Democracy through Elite Capture* (Washington: Africa Center for Strategic Studies).

Siegle, Joseph (2023), *Decoding Russia’s Economic Engagements in Africa* (Washington: Africa Center for Strategic Studies).

Stronski, Paul (2019), *Late to the Party: Russia’s Return to Africa* (Carlisle: Carnegie).

Trenin, Dimitri (2018), *What is Russia up to in the Middle East?* (Cambridge: Polity Press).

Usman, Zainab ve Xiaoyang, Tang (2024), *How Is China’s Economic Transition Affecting Its Relations With Africa?* (Washington: Carnegie).

Voronkov, Alexander (2023), “A New Nuclear Power Plant will Provide Egypt with Clean Energy”, *Russia–Africa: For Peace, Security and Development* (Moscow: National Review): 14-16.